

კახაბერ გაბელაშვილი

ეკონომიკის დოქტორი, ქუთაისის

სამართლისა და ეკონომიკის

უნივერსიტეტის (ქსეუ) ასოც. პროფესორი

ლელა ქელბაქიანი

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო

უნივერსიტეტის მაგისტრანტი

მერაბ სალინაძე

ქსეუ მაგისტრანტი

უმუშევრობის მიზეზები საქართველოში და მისი დაძლევის გზები

თანამედროვე მაკროეკონომიკურ პრობლემებს შორის უმუშევრობა კვლავ რჩება ერთ-ერთ უმთავრეს პრობლემად. შრომისუნარიანი მოსახლეობის დასაქმების დონის შემცირების მრავალი მიზეზი არსებობს, რომელთა შორის აღსანიშნავია შემდეგი:

1. ყოფილ საბჭოთა საწარმოებში დასაქმებული იყო ჭარბი პერსონალი (2–3-ჯერ მეტი, ვიდრე დასავლეთის ქვეყნების ანალოგიური პროფილის საწარმოებში), რასაც საბჭოთა იდეოლოგია განაპირობებდა. მიუხედავად ამისა, ადგილი ჰქონდა მასობრივ ფარულ უმუშევრობას. საწარმოთა განსახელმწიფოებრიობის შემდეგ დღის წესრიგში დადგა დასაქმების ოპტიმიზაციის საკითხი და შესაბამისად, დასაქმებულთა დიდი ნაწილი უმუშევარი აღმოჩნდა;

2. საწარმოთა საქმიანობის საბაზრო კრიტერიუმებით შეფასებამ გამოავლინა მათი ერთი ნაწილის არამდგრადობა, რადგან მათ ვერ გაუძლეს საბაზრო მოთხოვნებს და გემოეთიშნენ ტრადიციულ საქმიანობას.

3. სტრუქტურული ძვრები ეკონომიკაში, რაც გამოიხატა ახალი ტექნოლოგიის და მოწყობილობების დანერგვით და ჭარბი სამუშაო ძალის შემცირება გამოიწვია;

4. მოსახლეობის დემოგრაფიულ სტრუქტურაში მიმდინარე ცვლილებები, კერძოდ შრომისუნარიანი მოსახლეობის რიცხოვნობის ზრდა ზრდის სამუშაო ადგილებზე მოთხოვნას;

5. ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაში საგადამხდელო ბალანსის მაღალი უარყოფითი სალდო, რაც ნიშნავს მოხმარების სტრუქტურაში იმპორტირებული საქონლის და მომსახურების მაღალ ხვედრით წილს.

უმუშევრობა საზოგადოებისათვის ქმნის როგორც ეკონომიკურ, ასევე სოციალურ პრობლემებს. უმუშევრობის ეკონომიკური მხარე ნიშნავს, რომ იგი ზარალს აყენებს ეკონომიკურ განვითარებას. უმუშევრობის პირობებში თავს იჩენს ეკონომიკური არასტაბილურობის ისეთი ფაქტორები, როგორცაა ერთობლივი მოთხოვნის, დანაზოგების და ინვესტიციური მოთხოვნის შემცირება, ერთობლივი მიწოდების კლება, წარმოების დაცემა და სხვა. ამრიგად, უმუშევრობის პირობებში შეუძლებელი ხდება ქვეყნის ეკონომიკური პოტენციალის სრულად გამოყენება და ეროვნული სიმდიდრის შესაძლო დონემდე ზრდა. ოუკენის კანონის თანახმად, უმუშევრობის ბუნებრივი დონის ზემოთ მისი ყოველი 1%-ანი ზრდა მშპ-ის 2,5%-ით შემცირებას იწვევს.

არანაკლებ მნიშვნელოვანია უმუშევრობის სოციალური მხარეები. სახელმწიფო განვითარებულ ქვეყნებში უპირველესად, საკუთარ თავზე იღებს შრომისუნარიანი მოსახლეობის საარსებო მინიმუმით უზრუნველყოფას. უმუშევრობის გამო იზრდება დანაშაულობები, თვითმკვლელობები, განქორწინებათა რიცხოვნობა. გამოკვლევებით დადგენილია, რომ უმუშევრობის 1 პროცენტით ზრდა 7–8 პროცენტით ზრდის დანაშაულობებს. მთლიანობაში უმუშევრობა აძლიერებს ქვეყანაში სოციალურ დაძაბულობას და აღრმავებს პოლიტიკურ არასტაბილურობას.

უფრო დაწვრილებით განვიხილოთ უმუშევრობის პრობლემები საქართველოში. საქართველოს მოსახლეობის რიცხოვნობა 1959 წლიდან (4044,3 ათასი კაცი) 1992 წლამდე (5467,4 ათასი კაცი) ზრდის ტენდენციით ხასიათდებოდა. ამ პერიოდიდან დაწყებული გამოიკვეთა აშკარა კლების ტენდენცია და 2006 წლისათვის მან 4401,3 ათასი კაცი შეადგინა, ანუ ამ პერიოდში შემცირება მილიონ კაცზე მეტი დაფიქსირდა. მართალია, ოფიციალურ სტატისტიკას არ მოეპოვება ინფორმაცია მოსახლეობის მიგრაციის შესახებ, მაგრამ ექსპერტული გაანგარიშებებით დგინდება, რომ მოსახლეობის რიცხოვნობის კლება ძირითადად განპირობებულია მათი გარკვეული ნაწილის სამუშაო მიზნით უცხოეთში მიგრაციით. გასათვალისწინებელია, რომ ბოლო აღწერისას ქვეყნის მოსახლეობის რიცხოვნობაში არა არის შეტანილი აფხაზეთის და სამაჩაბლოს მოსახლეობა.

2006 წლის მონაცემებით შრომის მსოფლიო ორგანიზაციის (შმო) შერბილებული კრიტერიუმით აქტიური მოსახლეობის რიცხოვნობამ შეადგინა 2073,6 ათასი კაცი, რაც 92,9

ათასით ნაკლებია 2000 წლის მაჩვენებელზე. ასეთ ვითარებაშიც კი 2006 წელს დასაქმებულთა რიცხოვნობა 2006 წელს 88,9 ათასი კაცით ნაკლებია ვიდრე 2000 წელს. რეგისტრირებულ უმუშევართა რიცხოვნობამ, 2006 წელს 326,4 ათასი კაცი შეადგინა, ანუ უმუშევრობის დონემ შეადგინა 15,7% ნაცვლად 15,2%-სა 2000 წელს. იკვეთება საკმაოდ უცნაური მდგომარეობა: ბოლო 6 წლის განმავლობაში კლებულობს აქტიური მოსახლეობის რიცხოვნობა, ასევე მცირდება დასაქმებულთა რიცხოვნობა, იზრდება უმუშევრობის დონე. ამავდროულად, ქვეყნის ეკონომიკა ვითარდება, მშპ-ს ზრდის ტემპი 9–11 პროცენტის ფარგლებშია, იხსნება ახალი კომპანიები, მცირე საწარმოები, საგადასახადო შემოსავლების მოცულობა თითქმის გაოთხმაგდა და ასეთ პირობებში დასაქმების დონე კი არ იზრდება, არამედ მცირდება კიდევაც.

აღნიშნულის ახსნა რამდენიმე ფაქტორს მოიცავს: პირველი–ბოლო წლებში ქვეყანაში მიმდინარე რეფორმებიდან და საბიუჯეტო სექტორის სტრუქტურული ტრანსფორმაციიდან გამომდინარე ათასობით ადამიანმა დაკარგა სამუშაო ადგილი. მათი უმეტესი ნაწილი უმუშევრად არ არის დარეგისტრირებული, რადგან დასაქმების სამსახური მათ მოთხოვნილებას ვერ დააკმაყოფილებს. მეორე – უმუშევართა რიცხოვნობის ზრდა ნაწილობრივ განპირობებულია იმითაც, რომ ამ ბოლო პერიოდში ქვეყანაში შემოსულ უცხოურ ინვესტიციებს ნაწილობრივ თან შემოჰყვა ასევე უცხოური სამუშაო ძალა და შესაბამისად, ადგილობრივი სამუშაო ძალისათვის შემცირდა სამუშაო ადგილები. მესამე–აშკარად იკვეთება მეცნიერულ–ტექნიკური და ტექნოლოგიური სიახლეების დანერგვა, რამაც შექმნა პირობები დასაქმებულთა მცირე რაოდენობით მაღალი მწარმოებლურობის მისაღწევად. მეოთხე ფაქტორი – საქართველოს მთლიანი შიდა პროდუქტის მხოლოდ დაახლოებით ერთი მესამედი იქმნება ქვეყნის ტერიტორიაზე, ხოლო დანარჩენი იმპორტირებულია, რაც ნიშნავს იმას, რომ ჩვენს მიერ მოხმარებული პროდუქციის უმეტესი ნაწილი შექმნილია უცხო ქვეყნების სამუშაო ძალის მიერ. ეს მეტად სერიოზული საკითხია, რადგან საკითხი ეხება არა მხოლოდ ქვეყნის ეკონომიკურ უსაფრთხოებას, არამედ მის სოციალურ უსაფრთხოებასაც, რადგან ექსპორტ–იმპორტის დღევანდელი თანაფარდობის დიდი ხნით შენარჩუნების შემთხვევაში უმუშევრობის პრობლემა კვლავაც გადაუჭრელი იქნება.

ცხრილი 1.

საქართველოს მოსახლეობის ეკონომიკური სტატუსი

2000–2006 წლებში, ათასი კაცი

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
15 წელზე უფროსი ასაკის მოსახლეობა, სულ	3141,6	3191,0	3239,5	3099,1	3146,9	3159,9	3249,8
აქტიური მოსახლეობა (სამუშაო ძალა) სულ*	2049,2	2113,3	2104,2	2050,8	2041,0	2023,9	2021,8
აქტიური მოსახლეობა (სამუშაო ძალა სულ) **	2166,5	2229,3	2174,6	2112,7	2103,9	2080,1	2073,6
დასაქმებული	1837,2	1877,7	1839,2	1814,9	1783,3	1744,6	1747,3
დაქირავებული	683,9	654,3	650,9	618,5	600,9	600,5	603,9
თვითდასაქმებული	10,41	1135,9	1184,9	1195,2	1180,8	1143,3	1141,6
გაურკვეველი მომუშავე	112,1	87,3	3,4	1,3	1,6	0,8	1,8
უმუშევარი (212,0	235,6	265,0	235,9	257,6	279,3	274,5
უმუშევარი ((329,3	351,6	335,4	297,8	320,5	335,5	326,4
მოსახლეობა სამუშაო ძალის გარეთ (1092,3	1077,7	1135,3	1048,4	1105,9	1136,1	1228,0
მოსახლეობა სამუშაო ძალის გარეთ ((957,1	961,6	1064,9	986,5	1043,0	1079,9	1176,2
უმუშევრობის დონე % *	10,3	11,1	12,6	11,5	12,6	13,8	13,6
უმუშევრობის დონე % **	15,2	15,8	15,4	14,1	15,2	16,1	15,7
ეკონომიკური აქტიურობის დონე, % *	65,2	66,2	65,0	66,2	64,9	64,0	62,2
ეკონომიკური აქტიურობის დონე, % **	69,0	69,9	67,1	68,2	66,9	65,8	63,8
დასაქმების დონე, %	58,5	58,8	56,8	58,6	56,7	55,2	53,8

წყარო: წწწ.სტატისტიკს.გე

*შსო–ს მკაცრი კრიტერიუმით, **შსო–ს შერბილებული კრიტერიუმით

თუ უმუშევრობის პრობლემას უფრო გლობალურ ასპექტში შევხედავთ, მდგომარეობა კიდევ უფრო მძიმედ გამოიყურება. ჯერ ერთი, ოფიციალური სტატისტიკის მიერ გაცხადებული დარეგისტრირებულ უმუშევართა რაოდენობა, მნიშვნელოვნად ნაკლებია ფაქტობრივად არსებულ უმუშევართა რაოდენობაზე, რასაც ყველა ქვეყანაში აქვს ადგილი.

საქართველოში იგი ხასიათდება სპეციფიკით, რომ, ჯერ ერთი, დასაქმების სამსახურის იმედი უმუშევრებს ნაკლებად აქვთ, ხოლო მეორე, უმუშევართა სახელმწიფო მხარდაჭერის თითქმის არარსებობის გამო, დარეგისტრირება ბევრი უმუშევრისათვის აზრს კარგავს. ექსპერტული შეფასებებით, შეიძლება ითქვას რომ ფაქტობრივად უმუშევართა რიცხოვნობა დაახლოებით ორჯერ მაინც აღემატება დარეგისტრირებულთა რაოდენობას. ეს შეეხება მსხვილ ქალაქებს და მუნიციპალურ დასახლებებს.

რაც შეეხება სოფლის მოსახლეობას, აქ ოფიციალური სტატისტიკით უმუშევრობის დონე არა არის შედარებით საგანგაშო, რაც ფაქტობრივად სურათს არ შეესაბამება. მაგალითად, სამეგრელო-ზემო სვანეთის მხარეში უმუშევრობის დონე 4-5 პროცენტის ფარგლებში ფიქსირდება, რაც არარეალურია. ეს გამოწვეულია იმით, რომ შსო-ს კრიტერიუმებით მოსახლეობა თვითდასაქმებულად ითვლება, თუნდაც მან კვირაში ერთი საათი იმუშაოს, რაც ჩვენი დღევანდელი რეალობისათვის მიუღებელია. მთლიანად ქვეყნის მასშტაბით ოფიციალური სტატისტიკის თანახმად უმუშევრობის დონე ქალაქებში 4-ჯერ უფრო მაღალია, ვიდრე სოფლებში.

ცხრილი 2.

დასაქმებულთა საშუალოთვიური ნომინალური ხელფასი,

ლარი

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007 II კვ.
ეკონომიკა – სულ მათ შორის:	72,3	94,6	113,5	125,9	156,8	204,2	275,2	356,8
სოფლის მეურნეობა, ნადირობა და მეტყველება	29,7	33,2	72,2	47,6	68,0	128,9	168,2	230,6
თევზჭერა	22,1	43,0	37,5	46,2	60,7	93,0	110,5	121,5
სამთომოპოვებითი მრეწველობა და კარიერის დამუშავება	119,3	153,8	192,2	218,7	179,5	210,8	341,1	644,8
დამამუშავებელი მრეწველობა	99,3	120,8	143,4	152,5	183,8	212,1	175,5	346,7
ელექტროენერგია, გაზი და წყალმომარაგება	187,0	212,1	214,9	250,2	259,2	341,5	408,5	533,4
მშენებლობა	147,1	145,9	176,1	206,2	264,5	296,4	435,5	579,9
საბითუმო და საცალო ვაჭრობა ავტომობილების, მოტოციკლების, საყოფაცხოვრებო საქონლის და	47,0	57,4	72,8	85,5	107,9	173,6	240,1	344,4

პირადი საქონლის ნივთების რემონტი								
სასტუმროები და რესტორნები	40,4	50,1	51,5	56,6	70,3	108,2	199,5	256,7
ტრანსპორტი, სასაწყობო მეურნეობა და კავშირგაბმულობა	103,4	141,1	171,7	191,1	229,1	265,7	379,2	501,9
საფინანსო შუამავლობა	513,4	428,7	429,6	530,5	739,3	1049,2	1558,0	943,8
ოპერაციები უძრავი ქონებით იჯარა და კომერციული საქმიანობა	74,3	88,2	92,0	110,3	125,5	210,8	309,5	396,5
სახელმწიფო მმართველობა	88,5	105,9	141,2	132,0	193,2	342,4	456,7	533,0
განათლება	45,5	45,5	56,5	68,5	88,7	92,5	122,5	147,3
ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური მომსახურება	32,1	45,6	55,6	76,8	80,3	99,5	142,7	183,3
კომუნალური, სოციალური და პერსონალური მომსახურების გაწევა	66,9	75,3	82,1	72,2	78,3	113,4	155,2	272,0

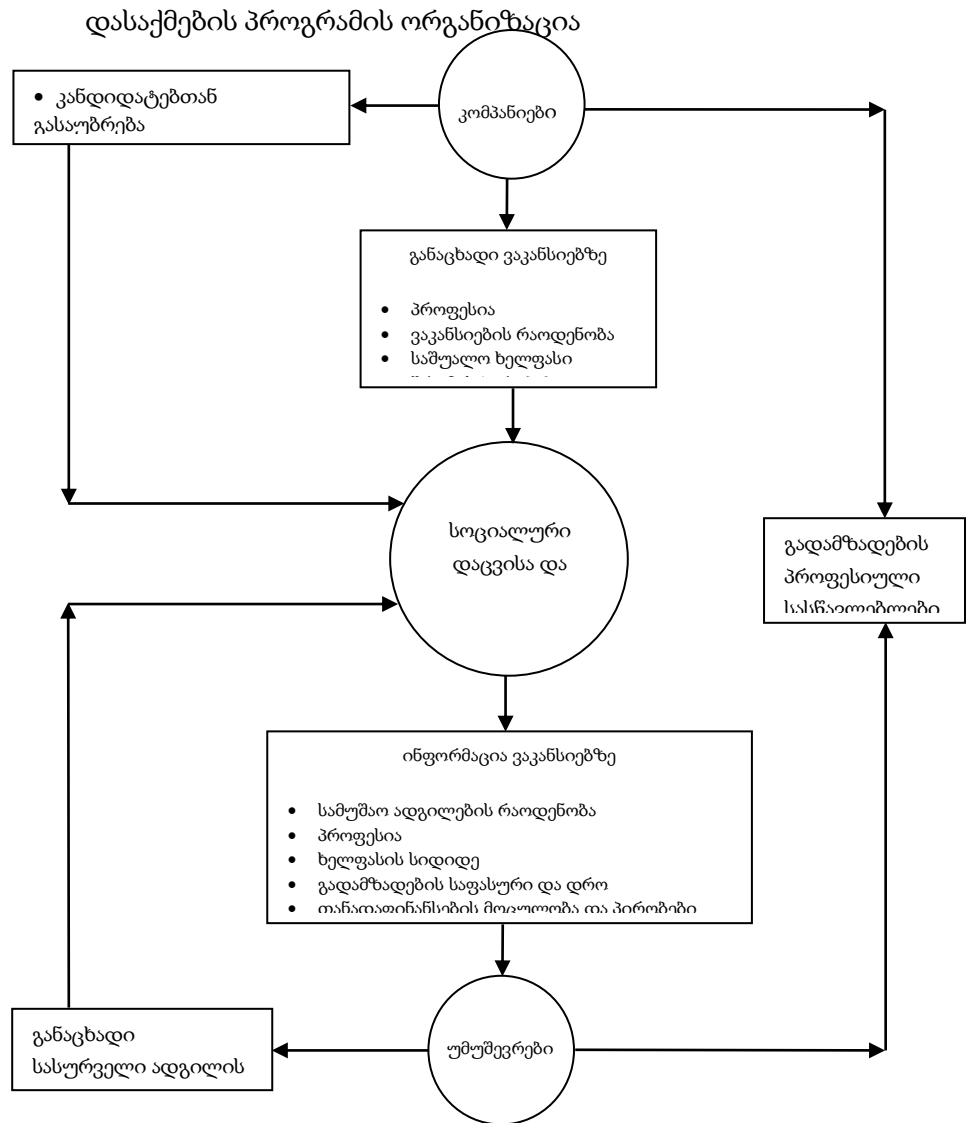
წყარო: www.statistic.gov.ge

უმუშევრობის პრობლემა საქართველოში უფრო რთულია, ვიდრე ეს ოფიციალური სტატისტიკიდან და რეალური ცხოვრებიდან ჩანს. დარგეგისტრირებულ უმუშევართა რაოდენობასთან შედარებით, ფაქტობრივ უმუშევართა რიცხვი 2–3–ჯერ მეტია. აქ საუბარია საქართველოს ტერიტორიაზე მუდმივად მცხოვრებ შრომისუნარიან მოსახლეობაზე. სამუშაო ძალის საკმაოდ დიდი ნაწილი (ექსპერტული შეფასებებით თითქმის მილიონამდე ადამიანი), როგორც საქართველოს მოქალაქეები, შრომით საქმიანობას ეწევა უცხოეთში. თეორიულად თუ დავუშვებთ, რომ იმიგრირებული სამუშაო ძალა დაბრუნდება საქართველოში, ბუნებრივია, კიდევ უფრო გამწვავდება დასაქმების პრობლემა.

სამწუხაროდ, დასაქმების პრობლემამ და საერთოდ, მოსახლეობის ცხოვრების ხარისხის გაუმჯობესების საკითხებმა სათანადო ასახვა ვერ ჰპოვეს სამთავრობო გრძელვადიან პრიორიტეტებში, რამაც თავის მხრივ, სოციალური დისბალანსი შეიტანა საზოგადოებაში. უმუშევრობის პრობლემის დარეგულირების მიზნით, ხელისუფლების მხრიდან გარკვეულ ინიციატივებს ჰქონდა ადგილი. კერძოდ, საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს მიერ

შემუშავდა უმუშევრობის დაძლევის სახელმწიფო პროგრამა. პროგრამის ამოსავალი ინდიკატორებია: უმუშევრობის დონე–14%, უმუშევართა რაოდენობა 282 ათას კაცი.

ნახ. 1.

პროგრამაში დაფიქსირებულია, რომ საქართველოში დაქირავებისა და დათხოვნის სირთულე გამარტივებულია, დაბალია დასაქმების სიმკაცრის ხარისხი, ხოლო სამუშაო საათების სიმკაცრე ასევე შედარებით რბილია. პროგრამის თანახმად, დასაქმების სტიმულირების კუთხით საქართველოს საგადასახადო სისტემა ერთ-ერთი ყველაზე მეტად ხელშემწყობია სხვა ქვეყნებთან შედარებით, რასაც ადასტურებს მსოფლიო სავალუტო ფონდის მიერ საგადასახადო სისტემების ანალიზი. უნგრეთში ეს ტვირთი 45 პროცენტზე მეტია, ლიტვაში 42-44 პროცენტი, ასევე მაღალია იგი პოლონეთში, სლოვენიაში, სერბიაში, ესტონეთში და ა.შ. შედარებით დაბალია რუსეთში-30-35%, აზერბაიჯანში 30-32%, ყაზახეთში 28-30%, ხოლო საქართველოში -25%.

პროგრამის თანახმად სამუშაოს მაძიებლის გადამზადების ხარჯების 80 პროცენტს დააფინანსების სახელმწიფო, ხოლო 20 პროცენტს კომპანია. ამასთან, სამუშაოს მაძიებელი იღებს ვალდებულებას კომპანიას დაუფაროს გაწეული ხარჯი დასაქმებიდან ერთი წლის განმავლობაში.

როგორც პროგრამის შინაარსი გვიჩვენებს, მისი მიზანი, ისევე როგორც წინა 2006 წლის პროგრამისა, არის უმუშევრობის დონის შემცირება. თუმცა, წინასწარი შეფასებით შეიძლება ითქვას, რომ ძნელი იქნება სასურველი ეფექტის მიღწევა, თუ პროგრამა სათანადოდ არ დაიხვეწა და მას არ მიეცა სისტემურ-კომპლექსური ხასიათი.

თქმა იმისა, რომ საქართველოში უმუშევრობის პრობლემა სწრაფად, შეიძლება გადაწყდეს, ილუზიაა. ჩვენი აზრით, ღონისძიებათა კომპლექსი, რომელიც უნდა განხორციელდეს ამ ეტაპზე უმუშევრობის პრობლემის დაძლევის მიმართულებით, შეიძლება მოკლედ ჩამოყალიბდეს შემდეგნაირად:

- ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის დასაქმების დონის მკვეთრად ამაღლების მიზნით საჭიროა შემუშავდეს ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების გმელვადიანი პროგრამა, რომელიც, უცხოურთან ერთად, ორიენტირებული იქნება ადგილობრივი ინვესტიციების მოზიდვაზე. ეკონომიკური ზრდის გრძელვადიანი პროგნოზების საფუძველზე საჭიროა შემუშავდეს ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის დასაქმების კონცეფცია-პროგრამა.

- საჭიროა დაზუსტდეს უმუშევართა რიცხოვნობა. ამ მიზნით საქართველოს ეკონომიკური განვითარების სამინისტრომ შეიმუშაოს უმუშევართა რაოდენობისა და დონის განსაზღვრის მეცნიერულად არგუმენტირებული მეთოდიკა (უმუშევართა ასაკის, სქესის, განათლების, საცხოვრებელი ადგილის კრილში) და უზრუნველყოს საზოგადოებისა და ხელისუფლების ინფორმირება ზუსტი ინფორმაციით, რომელიც საფუძვლად უნდა დაედოს დასაქმების გრძელვადიანი პროგრამის შემუშავებას.

- მიზანშეწონილია წინა პლანზე იქნას წამოწეული შრომისუნარიანი მოსახლეობის დასაქმების პრობლემა. საუბარია სავაჭრო ბალანსის დღეისათვის ჩამოყალიბებული არასასურველი უარყოფითი საღდოს ოპტიმიზაციაზე, საექსპორტო საქონლისა და მომსახურების წარმოების სახელმწიფოებრივ სტიმულირებასა და მხარდაჭერაზე, საბაჟო პოლიტიკის ტრანსფორმაციაზე იმ მიმართულებით, რომ მაქსიმალურად იქნას დაცული ქვეყნის ეკონომიკური უსაფრთხოება. სახელმწიფომ უნდა უზრუნველყოს იმ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოების სუბსიდირება, რომლისთვისაც ხელსაყრელი ბუნებრივი, ადამიანური და სხვა სახის რესურსები გააჩნია საქართველოს, მაგრამ მათი მოხმარების სტრუქტურაში დიდი ხვედრითი წილი უჭირავს ანალოგიურ იმპორტირებულ პროდუქციას. ფაქტია, რომ იმპორტით საქართველო ასაქმებს სხვა ქვეყნის სამუშაო ძალას.

- რადიკალურად უნდა შეიცვალოს უმაღლესი და საშუალო სპეციალური განათლების კადრების მომზადების დაგეგმვის ტექნოლოგია. იგი უნდა დაეფუძნოს შრომის ბაზრის მოთხოვნილებათა პროგნოზულ პარამეტრებს. წინააღმდეგ შემთხვევაში შრომის ბაზარზე კვლავაც ექნება ადგილი პროფესიულ დისპროპორციას და საჭირო გახდება დამატებითი ხარჯების გაწევა კადრების გადამზადებისა და მეორადი განათლების მიღებისათვის.

- ქვეყნის დამოუკიდებელი ენერგეტიკული კომპლექსის შექმნის სახელმწიფოებრივი ამოცანებიდან გამომდინარე განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ამ სფეროში მსხვილი პროექტების (ატომური ელექტროსადგურები, ჰიდრო და თბოელექტროსადგურები, ქარის ენერჯია და ა.შ.) პროგნოზირებას. ამის მიხედვით უნდა მომზადდეს შესაბამისი ეროვნული კადრები, რათა არ გახდეს საჭირო ახალ პროფესიებზე უცხოური კადრების მოზიდვა.

- ქვეყნის საგადასახადო სისტემა მაქსიმალურად უნდა იქნეს ორიენტირებული არა მხოლოდ საბიუჯეტო შემოსავლების ზრდაზე, ასევე ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის დასაქმებაზეც. გამართლებულია მცირე ბიზნესის სტიმულირება იმ მხრივ, რომ ახლად გახსნილი საწარმოები პირველ ორ წელს გათავისუფლდნენ გადასახადებისაგან. დასაქმების დონის ამაღლების მიზნით მიზანშეწონილია მოგების გადასახადის განაკვეთის შემცირება, რათა მისი ნაწილი წარიმართოს რეინვესტირებაზე და შეიქმნას ახალი სამუშაო ადგილები.

- მნიშვნელოვნად უნდა ამაღლდეს დასაქმების სამსახურის როლი და მნიშვნელობა, რომელიც დღეს უსუსურ მდგომარეობაშია. იგი უნდა გახდეს შრომის ბაზრის შესახებ სრულყოფილი ინფორმაციის მოპოვების, დამუშავების და გავრცელების მსხვილი ცენტრი. უმუშევრობის პრობლემის მასშტაბებიდან გამომდინარე, შეიძლება განხილულ იქნას შრომის სამინისტროს შექმნის საკითხი.

- გარკვეულ სრულყოფას და ცვლილებების შეტანას საჭიროებენ შრომის საკითხებზე მოქმედი საქართველოს კანონმდებლობა: “შრომის კოდექსი”, “კანონი დასაქმების შესახებ”, “კანონი საჯარო სამსახურის შესახებ” და ა.შ. განვითარებული ქვეყნების მსგავსად, საკანონმდებლო წესით უნდა დარეგულირდეს საპენსიო ასაკს მიახლოებულ დასაქმებულთა (აგრეთვე უმუშევართა) ვადამდელ ნებაყოფლობით პენსიაზე გაშვება შეღავათიანი პირობებით. ასევე კანონით უნდა დარეგულირდეს საჯარო სამსახურებში ე.წ. “ოპტიმიზაციის” ლოზუნგით კადრების შეცვლა, რომლის კრიტერიუმები მეტწილ შემთხვევაში არის არა პროფესიონალიზმი, არამედ პირადი ერთგულება, მეგობრობა, ნაცნობობა და ნათესაური კავშირები. არ უნდა იქნას დაშვებული მაღალი თანამდებობის პირის მიერ აუცილებლად საკუთარი გუნდით მოსვლა ახალ თანამდებობაზე, რაც ეწინააღმდეგება დემოკრატიული სახელმწიფოს მშენებლობის პრინციპებს.

- მიზანშეწონილია მუნიციპალიტეტების ჭრილში დასაქმების ტერიტორიული პროგრამების შემუშავება. ამის ინიციატორებად უნდა გამოვიდნენ ხელისუფლების ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოები. როგორც მაკრო, ასევე რეგიონულ დონეზე დასაქმების პროგრამების შემუშავება უნდა მოხდეს მაღალკვალიფიციური სპეციალისტების, ჩინოვნიკების, ბიზნესმენების, მეცნიერების ერთობლივი ძალისხმევით.

- სახელმწიფომ საკუთარ თავზე უნდა აიღოს უმუშევართა სოციალური დაცვა. განვითარებულ ქვეყნებში უმუშევართა დახმარების მოცულობა მიბმულია საშუალო ხელფასთან. აშშ-ში იგი შეადგენს საშუალო ხელფასის 50%-ს, კანადაში-60%, ავსტრალიაში 30-60%-ს, ბელგიაში 40-60%, რუსეთში 45-70%-ს, საქართველოს დღევანდელი ბიუჯეტის პირობებში შესაძლებელია თანხების გამონახვა, რათა მინიმუმ საშუალო ხელფასის 30-პროცენტის დახმარება გაეწიოს უმუშევრობას.

- უნდა ამდლეს პროფესიული კავშირების როლი და მნიშვნელობა შრომის ბაზრის დარეგულირების საქმეში. მართალია, განვითარებულ ქვეყნებში, სადაც მოსახლეობის ცხოვრების დონე მაღალია და უმუშევრები მატერიალურად დაცული არიან სახელმწიფოს მიერ, პროფკავშირების როლი თანდათანობით კლებულობს, მაგრამ ჩვენს პირობებში ასეთი მოდელი მიუღებელია. საქართველოს პროფკავშირები უნდა გამოვიდნენ დღეისათვის არსებული კრიზისიდან და აქტიურად უნდა ჩაერთონ საზოგადოებრივ ძალისხმევაში როგორც შრომის პირობების გაუმჯობესებისა და მისი უსაფრთხოების დაცვის, ასევე ხელფასების ზრდის, უმუშევართა დასაქმების და საერთოდ დამქირავებელსა და დაქირავებულს შორის წარმოქმნილი უთანხმოებათა დარეგულირების საქმეში. პროფკავშირები აქტიურად უნდა ჩაერთონ დასაქმების პროგრამის შემუშავებისა და რეალიზაციის საქმეში.